

Néhány szó az erkölcsi kárról.

Irta: Dr. Szántó Imre.

A jogfejlődés újabb terméke az a szubtilis, mondhatnám légius fogalom, melyet általában erkölcsi, eszmei vagy nem vagyoni kárnak neveznek és mint a jogeszme kiteljesedésének, a materiális vagyonjog spiritualizálódásának, sőt a szociális jogfejlődésnek egyik jelenségét üdvözik. Az erkölcsi kár fiatal intézmény és ezért könnyen érthető, hogy a szó még nem takar éles és határozott fogalmat.¹⁾ A nem vagyoni kár kifejezés csak negatív elnevezés:²⁾ arra utal, ami nem és nem arra, ami. Eszmei vagy erkölcsi kár: szintén szintelen. Miért eszmei? pusztán azért, mert a vagyoni kárnak ellentéte? és mi az az erkölcs, amiről itt szó van? Mennyiben érinti az erkölcsöt (akár filozófiai, akár köznap értelemben véve is a szót) az, hogy valakit a sajtóban megrágalmaztak, hogy versenytársa hírnévrontó cselekményt követett el vagy hogy valakit úgy megverték, hogy az ágyat őrizni kénytelen? És mi a kár, amiről itt szó van? Elégtétel, mondja a MTK. vagy pl. az 1923: V. t.-c. 35. §-a, ami már pregnansabb kifejezés, de általában még a legkevésbé használatos.

Ha tovább megyünk és az erkölcsi kár (*sit venia verbo*, mégis ez az elnevezés már begyökerezett intézményét vizsgáljuk, lehetetlen észre nem venni, hogy itt más valamilyen kártérítésről van szó, mint általában. A kártérítési kötelezettség a kötelem tárgyáról, a szolgáltatásról absztrahált obligáció, „az az obligáció, amely tárgyilag azon mérődik, amit... a kárhitelező egy valamely... ténynek... az okozatként vagyonilag veszített, ami kára volt, érdekén ami csorba esett.”³⁾ Ez a definíció nem nagyon vág a kártérítési kötelelemre, ha erkölcsi kár miatt tartozik valaki kártérítéssel. Az erkölcsi kárra vonatkozó szabályok valahogy úgy érzik magukat a kártérítési jog szabályai között, „akár a néger Londonban, mint a hal a nápolyi halaskosárban”,⁴⁾ idegenül, oda nem tartozóan.

I. 1. A kártérítési jog causa szabályait nézem elsősorban,⁵⁾ amik arra adnak választ, hogy milyen jogalaphól fakad kártéri-

¹⁾ „A nem vagyoni kár törvényeinkben inkább csak szó, mint kellő szabadosággal és élességgel körülhatárolt fogalom...” Almási Antal: Sajtó okozta kár. Polgári Jog. 1930. évf., 5. o.

²⁾ Ifj. dr. Szigeti László: Erkölcsi kár. Polgári Jog. 1930. évf. 335. o.

³⁾ Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből. II. kiadás. I. kötet, 653. o.

⁴⁾ Márai Sándor: Mint a hal vagy a néger. Versek.

⁵⁾ Csak példálózva természetesen, aminthogy nem szándékozom rendszeres és teljes képet adni, hanem csak egy-két szempontra rámutatni.

tési kötelem. Kötelemszegésből, jogos magatartásból (tárgyi felelősség), ügyletből, kisajátításból, quasi delictumból soha sem ered nem vagyoni kár megtérítésére irányuló kötelezettség. Marad egyedül a vétségkár, a tiltott cselekmény, de annak is csak bizonyos, szűkebb és zárt köre.

A nem vagyoni kár megtérítésére irányuló kötelem mindig független valamely előzetes kötelmi viszonytól. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy *prima facie* is rögtön mint kárköteles jelentkeznek. Ez a kártérítés nem másodlagos tárgya az obligációnak, mint kötelemszegés esetén, — de azt sem mondhatom, hogy elsődleges, eredeti tárgya lenne, mint a vagyoni kár megtérítése tiltott cselekmény esetén. Az erkölcsi kárért adott elégtétel valami ráadásféle,⁶⁾ ami nem tartozik egyik előbbi csoportba sem.

2. A kártérítés keretbetöltő szabályai⁷⁾ is nehezen alkalmazhatók az erkölcsi kárra. A kártérítés módjának kérdése, hogy pénzben, az előbbi állapot természetben való helyreállításával vagy helyettesíthető hasonló dolgok szolgáltatása által történjék a kár megértése: eo ipso tárgyaltan, minthogy az mindig csak pénzben történhetik, helyesebben történik.⁸⁾

A pénzbeli egyenérték kiszámítása bonyolult és nehéz kérdés vagyoni kár esetén. Először is: van-e „jogalap“, felel-e azért valaki, ami történt, vagy nem történt? Azután: a kár „mennyiségének“, „összezszerőségének“ kérdése: van-e egyáltalában kár, szenvedett-e a „kárhitelező“ hátrányt és ha igen, mennyit? Bizonyítási kérdések: szakértők, sőt tanúk és a fél becslése (Pp. 372. §.). Erkölcsi kárnál mindez elesik, mert ha megvan a „jogalap“, a kár létezésének kérdése is eldőlt.⁹⁾ Még inkább így

⁶⁾ Nehogy félreértsenek: már itt jelzem, hogy nem vallom azt a túlhaladottnak mondható álláspontot, hogy a nem vagyoni kár megtérítése összefügg a vagyoni kárával.

⁷⁾ Grosschmid id. mű, 679. o.

⁸⁾ Nem helyes: történhetik, mert az erkölcsi kár, ha tényleg van ilyen, pénzben meg nem térülhet. Nem mérhetek súlyt róffel. De erről később.

⁹⁾ Bírói gyakorlatunk részben, irodalmunk túlnyomórészt azon az állásponton van, hogy ha olyan jogsértés történt, melynek nyomán a károsított erkölcsi kár megtérítésére kötelezni lehet, akkor magának a jogsértésnek következtében, annak vizsgálata nélkül, hogy van-e kára a kárhitelezőnek, elégtétel illeti meg a sérelmet szenvedettet. A gyakorlat mindenestre ingadozó: P. VI. 8478/1928., P. VI. 4490/1928., P. VI. 3579/1928. nem ítélnék meg kártérítést testi sértésért, mert a sérülés teljesen meggyógyult, csábításért, mert felperes előnyösen férjhez ment, sajtó útján elkövetett rágalmozásért, mert a sértett közéleti pályájának hanyatlását nem a sajtóközlemény okozta. Nem ítélt meg a Kúria P. VI. 3779/1929. sz. határozatában kártérítést, mert a rágalmozó levél célját el nem érte. — Viszont P. VI. 4949/1930. sz. határozat ügyvédnek erkölcsi káráért, mely őt *pusztán* a rágalmozó sajtóközlemény megjelenhetése folytán érte, elégtételt ítélt meg.

Íj. dr. Szigeti László (Erkölcsi kár. Polgári Jog. 1930. évf., 335. o.) ezen a nyomon egyenesen a fájdalomdíj intézményére való

vagyunk a kár mennyiségének problémájával. Bizonyítás itt lehetetlen. Mindig csodálkozva kérdezem, hogy miért épp 800, 1000 vagy 2000 pengő az az összeg, amivel felperes vagy a fő-magánvádló-sértett sérelme kiegyenlítést nyerhet. Ez azonban olyan kérdés, amire válaszolni nehéz, sőt nem is lehet.¹⁰⁾

3. A kártérítés terjedelmére vonatkozó szabályokhoz, melyek „teljes kártérítésről”, tényleges kárról, elmaradt haszonról, dologkárnál külön forgalmi és rendkívüli értékről vagy éppen pretium affectionisról beszélnek,¹¹⁾ sincs sok közünk. A kártérítés terjedelmének meghatározásánál az alapelv: az érdekkiegyenlítődség. Az érdekeszme orsójáról gömbölyödnek le a pozitív és negatív interesse, az érdekmúlás, érdekérzékenység, a compensatio lucri et damni szabályai. Ezekről nem vagyoni kárnál nem esik és nem is eshetik szó.

Az okozatossági kapcsolatot a kárt okozó tény és a kárvallott által szenvedett hátrány között sem kell kutatni, — hisz elég magának a károkozó ténynek fennforgása, a többi már bírói mérlegelés dolga.

4. 1921: LIV. t.-c. 18. §. „A kártérítés összege a bitorló gazdagodásánál kevesebb nem lehet.” A törvény nyilván arra az állaspontra helyezkedik, hogy „a kártérítési jogcím mindig magában foglalja a gazdagodási jogcímet.”¹²⁾ Vagyis: az az összeg, amit a sérelmet szenvedett szerző kártérítésként kap, legalább annyi kell, hogy legyen, mint amennyit a bitorló a színdarab előadásából, az írásmű közzétételéből, a film levetítéséért stb. kapott. A szerzőnek ez a kára, világos: elmaradt haszon, ami őt annak folytán éri, mert a bitorló, nem ő maga adta elő darabját, vetítette le filmjét stb.: mindenképp vagyoni kár. A törvény a kártérítési követelés mértékét a bitorló gazdagodásához limitálja.

Eddig nincs semmi különös. Csakhogy az idézett törvényhely előtt a §. első mondata a vagyoni és nem vagyoni kárról szól, a fenti szabály pedig mindkét kárért adandó kártérítésre utal. A nem vagyoni kár a szerzőt szerzői joga pusztá megsértéséért megillető elégtétel, amit a szerző kap, mert bitorlás történt és mert a bitorlás valami olyan érdekét sértette meg, ami pénz-

átterést javasolja és magáért az elszenvedett sérelemért kíván szabadon megállapítandó kártérítést adni.

V. ö. még: ifj. dr. Szigeti László: A nem vagyoni kártérítés gyakorlatából. Polgári Jog. 1931. évf., 126. o. „... az elszenvedett veszélyeztetéssel és fájdalommal már a nem vagyoni kár is felmerült.”

¹⁰⁾ Erre még később visszatérek.

¹¹⁾ Ha csak annyiban nem, hogy a bíró lelkében lejátszódó pszichikai folyamat, mellyel az affectiót tekintetbe veszi, pusztán a „jogerzet” dolga; éppúgy, mint enkölcsi kár esetén az elégtétel kiszabásánál az összeg megállapítását is egyedül a „jogerzet” végzi.

¹²⁾ Grosschmid id. mű, 787. o.

ben ki nem fejezhető, hisz vagyoni veszteségben nem is mutatkozik. Ennek az ő személyéhez tapadó („legszemélyesebb”) hátránynak, „kárnak” nem felelhet meg fogalmilag a másik oldalról szemlélt gazdagodás. A 18. §. első bekezdésének második mondata csak a vagyoni kárra vonatkoztatható logikailag, hiába utal a szóhangzat mindkettőre.

Evvel a példával is csak arra akarok rámutatni, hogy a kártérítési jog szabályai a nem vagyoni kárra nem mindig alkalmazhatók.

II. A kártérítési jog szabályaiból a fentebbiekben édeskevés maradt meg az erkölcsi kár számára. Helyükbe mások lépnek.

1. A nem vagyoni kár megtérítésére kötelező cselekmények mind a személyiségi jogot sértik. Becsület, üzleti vagy női tisztesség, testi épség stb. olyan érdekek, melyeknek védelme a személyiségi jogok körébe tartozik. A sértés szubtilis és érzékeny jogtárgyakat ért: a jogvédelem elsősorban a sértés abbanhagyását, megszüntetését vagy ismétléstől való eltiltást céloz (actio negatoria utilis) és csak emellett, ezenfelül ráadásképpen vagy ehelyett, pótlásképpen ad kártérítést. Erkölcsi kártérítésnek csak a személyiségi jogokon esett sérelmek gyógyíthatása végett van helye. Valahányszor erkölcsi kárért ad a jog kártérítést, mindig a személyiségen esett sérelmet akarja valamiképp helyrehozni.¹³⁾ A sértés helyreállítása természetesen lehetetlen, hisz individuális és a pénz nyelvére le nem fordítható értékekről van szó. Ezért mondom, hogy az erkölcsi kár megtérítése az actio negatoria mellett ráadás, vagy ha az abbanhagyás lehetetlen, pótlás.¹⁴⁾ ¹⁵⁾

2. A személyiségi jogok közül azonban nem mindegyikhez, hanem csak egynémelyhez fűződik ez a speciális szankció.

¹³⁾ Anton Almási: Nichtvermögensschaden im Ungarischen Privat-recht. Szeged. 82. o. — Almási Antal: Sajtó okozta kár. Polgári Jog. 1930. évf., 5. o. — Ifj. dr. Szigeti László: A nem vagyoni kártérítés gyakorlatából. Polgári Jog. 1931. évf., 126. o. — Az immateriális jogok és a nem vagyoni kár összefüggését illetően: Dr. Meszlény Artur: Az erkölcsi javak védelméről. Magyar Jogász Ujság 1905. évf., 406. o. és u. a.: Falragaszjog. Jogtudományi Közlöny 1921. évf., 105. o.; mindezekelőtt azonban u. a.: Magánjogpolitikai tanulmányok. 1901. A nem-vagyoni érdekek jogi védelméről. 35—71. ll.

¹⁴⁾ Almási Antal A személyiségi jog elhatárolása és tartalma (Jogtudományi Közlöny. 1927. évf., 133. o.) c. cikkében eltérően a fentiekől a „sértés előtti állapot legteljesebb helyreállítása céljából?” (?) tartja a nem vagyoni hátrány pénzbeli kiegyenlítését kapcsolatosnak a szenvedett sérelemmel.

¹⁵⁾ Ifj. dr. Szigeti László (A nem vagyoni érdekek védelme. Polgári Jog. 1930. évf., 521. o.) a nemvagyoni kár megtérítését függetleníteni igyekszik a személyiségi jogok megsértésétől. Sőt: a személyiségi jogok kategóriáját, mint szerinte meddő és felesleges fogalmat, ki akarja küszöbölni a magánjogi dogmatikából.

A causákat, amikből erkölcsi kár megtérítésére irányuló követelés fakad, fennálló jogunk szűk körben, mondhatni zártan határozza meg. A zárt kört természetesen nem olyan értelemben veszem, mint ahogy a dologi jogok zárt körét állítjuk szembe a kötelmi jogokkal, hanem úgy, hogy az oltalmazott érdekek köre külön törvényszón vagy egyes, a bírói gyakorlatban kifejlődött és tüzetesített causákon alapuló esetekre záródik le, ezeken kívül nincs helye erkölcsi kár megítélésének.¹⁶⁾¹⁷⁾ Fennálló jogunkban az erkölcsi kár megtérítésére irányuló igényt megadja a sajtótörvény,¹⁸⁾ a becsületvédelmi törvény,¹⁹⁾ a szerzői jogi és a tisztességtelen versenyről szóló törvény.²⁰⁾²¹⁾ Jellemző, hogy az utóbbi (1923: V. t.-c. 35. §-a) a tisztességtelen versenynek csak egyes, külön kiemelt eseteiről szól. Ezen kívül bírói gyakorlatunk a tiltott cselekmények közül a testi sértés,²²⁾ az erőszakos nemi közösülés²³⁾ és az ú. n. magánjogi csábítás²⁴⁾ eseteiben ad elégtételt. Hogy a felsoroltakon kívül más causákból is eredne erkölcsi kártérítésre irányuló igény (határozottan, — elszórt és szokásjogot még nem jelentő esetektől²⁵⁾ eltekintve), kötve hiszem.

3. Az erkölcsi kár „megtérítésének“ módja fogalmilag csak pénzbeli szolgáltatásban állhat. A terjedelem, a mennyi kérdése az, ami a főnehézséget okozza. Az olyan vezéreleveket, mint az okozatosság a factum damnificans és az ennek következtében előállott hátrány nagysága között, az elmaradt haszon valószínű megállapítása stb., itt nem használhatjuk. A jogalkalmazásnak ez a nehézsége okozta, hogy gyakorlatunk eleinte abból indult ki (és részben még ma is abból indul ki), hogy a nem vagyoni

¹⁶⁾ Nem így MTK 1114. §., mely „haladást“ vagy legalább is kiterjesztést jelent a jelenlegi jogállapottal szemben.

¹⁷⁾ V. ö.: B. S.: Az erkölcsi kár önállósága. Polgári Jog. 1929. évf., 41. o.

¹⁸⁾ Pl. C. VI. 812/1930. (Jogi Hírlap. IV. 751.) — B. I. 3833/1928. (B. D. XXII. 18.)

¹⁹⁾ Jogi Hírlap. III. 1264.

²⁰⁾ C. IV. 1761/1926. (Jogi Hírlap. I. 122.)

²¹⁾ Almási Antal ideszámítja még az 1915: XVIII. t.-c. 2. §. és az 1915: XIX. t.-c. 17. §-t, noha ő maga is utal ezeknek a törvényeknek félig-meddig közjogi jellegére. (Kötelmi Jog. II. kiadás. 185. o.)

²²⁾ Btk. 311. §. Inkább közvetett vagyoni kár? („... tartós betegség vagy munkaképtelenség esetében...”). — L. még 537. EH. — C. VI. 8069/1927. (Jogi Hírlap. III. 1264.)

²³⁾ C. III. 5103/1927. (Magánjog Tára. IX. 103.) — C. III. 3128/1928. (Jogi Hírlap. III. 438.)

²⁴⁾ C. III. 3443/1926. (Jogi Hírlap. I. 571.) — C. III. 4196/1929. (Jogi Hírlap. IV. 750.) — C. III. 4816/1926. (Jogi Hírlap. I. 734.)

²⁵⁾ Pl. nem merném határozottan állítani, hogy Rp. II. 3880/1915. (M. D. X. 258.) (Vaszary János eset) leading case-e volna kártérítési jogunknak. — V. ö. Dr. Meszlény Artur: A festő művészi személyiségének oltalma. Jogtudományi közlöny. 1916. évf. 346. o. és Dr. Meszlény Artur: A polgári törvénykönyv szocializálása. (A művész személyiségi joga.) Jogállam. 1917. évf. 509. o.

kár nem is egyéb, mint nehezen meghatározható, nem bizonyítható vagyoni kár: közvetett vagyoni kár. Ezen az alapon az elcsábított lány azért kap kártérítést, mert férjhezmenési esélyei rosszabbodtak,²⁶⁾ a tisztességtelen versenytárs által befektetett, üzleti titkaitól megfosztott kereskedő, mert hitele, vevőköre: szóval vagyoni érdekei sértést szenvedtek, a megrágalmazott hivatalnok, mert előrehaladása, hivatali pályája megakadt és így közvetve vagyoni helyzete rosszabbodott. Legalább is ez a gondolat rejlik számos bírói döntés alján.

Ezen a nézetten már túlhaladtunk, vagy helyesebben: a fejlődés iránya oda mutat, hogy igyekszünk túlhaladni.²⁷⁾ Irodalmunkban szinte egyhangú a vélemény, hogy a nem vagyoni kár megtérítésére irányuló igény független a vagyoni kár felmerültétől és helyet foghat, ha vagyoni kár egyáltalában nincs is.²⁸⁾ Bíróságaink, noha sokáig a vagyoni kár fennforgását a nem vagyoni kár előfeltételének tekintették, általában megítélik az erkölcsi kárért való elégtételt minden vagyoni kár nélkül is.²⁹⁾

A jogalkalmazás nehézségei így azonban csak fokozódnak. Mi az tehát, amit a kárhitelező kap? Elégtétel, kiegyenlítőedés, a jogállapot helyreállítása vagy inkább valami magánbüntetés-féle?³⁰⁾ ³¹⁾ Ez elégtétel kiszabásánál hiányzik a mérce. Az érdekesszme, a különbözőzeti eszme a vagyoni állapotban a jogsértés előtt és után, itt nem segít. A kártérítés kirovása így nagyon közel van ahhoz, amit Grosschmid³²⁾ „esetről-esetre való tör-

²⁶⁾ P. III. 6331/1924. M. D. XIX. 56. — 1672/1910. M. D. 40. — 757/1912. MD. VI. 191. — P. III. 4395/1925. P. VI. 4490/1928. (V. ö. ifj. dr. Szigeti László: Erkölcsi kár. Polgári Jog. 1930. évf. 335. o.) — P. VI. 8069/1927. P. VI. 3106/1929. L. még dr. Gál Dezső: Kártérítés ideális kárért. Jogtudományi Közlöny. 1910. évf., 332. o.

²⁷⁾ Különösen P. VI. 4949/1930. V. ö. ifj. dr. Szigeti László: A nem vagyoni kártérítés gyakorlatából. Polgári Jog. 1931. évf. 126. o.

²⁸⁾ Dr. Schuster Rudolf: A nem vagyoni kár. Jogállam. 1929. évf. 157. o. Dr. Schwartz Tibor: A nem vagyoni kár kérdéséhez. Jogállam. 1930. évf. 107. o.

²⁹⁾ B. S.: Az erkölcsi kár önállósága. Polgári Jog. 1929. évf. 41. o. Almási Antal: Sajtó okozta kár. Polgári Jog. 1930. évf. 5. o.

³⁰⁾ C. VI. 1327/1928. (Jogi Hírlap. IV. 80.) — C. I. 1582/1928. (Jogi Hírlap. IV. 376.) (A Kúria elutasítja a vagyoni kárkövetelést és 100 P nem vagyoni kárt ítél meg.)

Balás P. Elemér: Sajtójogi gyakorlat. 1929. 99. o. L. az itt közölt esetet. (B. I. 9058/1927.)

³¹⁾ Régi jogunkban félig magán-, félig büntetőjogi jellegű bírság jutott a sértettnek pl. factum minoris potentiae miatt. Hk. III. 26. 6. §. V. ö. Meszlény Artur: A személyiség védelme a polgári törvénykönyv tervezetében. Jogászegyleti Értekezések. XXVI. 7.

³²⁾ Az erkölcsi kárt — nem tudom, hogy helyesen-e — az angol jogban az exemplary damages-hez merném hasonlítani, aminek jellemzője épp az, hogy a jogsérelemért érdekkiegyenlítőédést találni nem lehet, — de mégis jogsértés történt, amit valamiképp helyre kellene hozni. „... there is great injury, without the possibility of measuring compensation.” Pollock: The law of torts. 6-th. Ed. 185. p.

*

vényhozásnak" nevez. Aggodalma, hogy a „törvény tételei elvesztenék határukat“, „mihelyt a kártérítés kirovásába nem értenék bele alattomban a vagyonszeltség korlátját“, nem teljesen alaptalan. Igaz, hogy az elvileges alapot megadja a személyiségi jog fogalmával való egybekapcsolás, de ez a jelen problémánál (a jogalkalmazásnál!) édes-keveset segít.³³⁾

Almási szerint a bíró konstitutív, nem deklaratív módon dönt.³⁴⁾ Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a kármennyiség kiszabásánál kifejtett bírói tevékenység erősen közeledik a büntető bíró funkciójához, mellyel kiszabja, hogy hány nap szabadságvesztés- vagy pénzbüntetést ró a vádlottra. Csakhogy a büntetőbírónak a törvény büntetési tételei több-kevesebb szabadsággal alsó és felső határt szabnak, melyek között szabad keze van, de melyeken túl nem léphet. A kártérítési bíró azonban teljesen szabadon mozog. Nem fenyegeti az a veszély, hogy az ítélethez vezető syllogizmus Prokrustes ágyába nehezen tudja beletörni a konkrét esetet. Ellenkezőleg: a jogi gondolkodás helyébe a „jogerzet“ lép. És pedig a jogérzet rosszabb fajtája:³⁵⁾ az, amelyik a blankettaszabályt saját belátása szerint tölti ki, mert nincs és nem is lehet más útmutatás, mint az egyéni meggyőződésé vagy véleményé. A képzelhető legindividuaisabb jogalkalmazás.³⁶⁾

4. Nem véletlen, hogy a sajtótörvény, a versenytörvény, az MTK a méltányosságra kifejezetten utal. A kártérítési jogban uralkodó érdekeszme helyébe az erkölcsi kártérítés jogába a méltányossági eszme lép. Méltányosság nélkül egyáltalában nincs erkölcsi kár megítélésének helye.³⁷⁾

5. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a jelenséget sem, hogy az erkölcsi kár a bírói gyakorlatban³⁸⁾ valami fokozottabb

³³⁾ Id. mű 766. o.

³⁴⁾ Almási: Nichtvermögensschaden im ungarischen Privatrecht. 91. o.

³⁵⁾ Az, amit általában jogérzetnek nevezünk, tulajdonképpen nem egyéb, mint rövidített jogi gondolkodás, egyes tételek átugrása. Valamilyen ál-intuición, ahol a logikai folyamat elmosódottan ugyan, de mégis megtalálható. V. ö. Karl Hafl: Rechtspsychologie. 1924. 22. o.

³⁶⁾ A kártérítési bíró lelkületében kell, hogy legyen valami szabadság és könnyedség. Miért ítél meg az egyik esetben 800, a másikban 2000 pengőt a tapasztalatlan leány elcsábításáért? Csak ő maga tudja. Bizonyos gavallérság és az ezresek könnyed osztogatása jellemzi. (Dr. Goldberger József barátom megjegyzése.)

³⁷⁾ 1914. XIV. t.-c. 39. §. ... amennyiben az a méltányosságnak megfelel.

1923: V. t.-c. 35. §. méltányos pénzbeli kártérítést...

1921: LIV. t.-c. 18. §. ... megfelelő pénzbeli kártérítés...

V. ö. MTK. 1114. §. — Bp. T. P. XV. 12.377/1926. (Jogi Hirlap. II. 585.) — C. VI. 4490/1928. (Jogi Hirlap. IV. 341.)

³⁸⁾ Pl. B. I. 575/1929. B. D. 119. Főmagánvádlónak erkölcsi kártérítést ítél meg a Kúria, mert a „vádak és gyanúsítások fokozottabb

kártérítés-féle, melyhez a vétkességnek magasabb foka szükséges. Az 1923: V. t.-c. 35. §. csak szándékos, az MTK csak szándékos vagy súlyos gondatlanságból elkövetett cselekmény esetén ad erkölcsi kárért elégtételt. Ez szükségszerűen következik a méltányosság gondolatából.³⁹⁾

III. Az előbbieken igyekeztem rámutatni arra, hogy az erkölcsi kár megtérítésére vonatkozó jogszabályaink valami másféle szabályok, mint általában a kártérítési jogéi.⁴⁰⁾ Az *erkölcsi kár nem is kár és ez a jogintézmény nem is tartozik a kártérítés intézményének körébe*. Rendszertani helye valahol a magánjog általános részében, a személyiségi jog szabályai mellett, vagy ha a kötelmi jog általános részében is, de a kártérítési szabályoktól külön kellene, hogy legyen.

Az igény különösségéből és a rendszerbe való beillesztettségének ebből a helyzetéből praktikus következmények is folynak. Személyes és korlátozottan forgalomképes ez az igény⁴¹⁾ (legalább is — érzésem szerint — kellene, hogy legyen). A forgalomképesség kérdése általában véve még nem tisztázódott; itt most evvel bővebben nem foglalkozhatom.

Mindenesetre kivételes jogról van szó: az erkölcsi kár megtérítéséhez való igény *ius singulare, quod contra rationem iuris est receptum*.⁴²⁾ És itt is áll az, hogy a *ius singulare* olyasvalami, *quod non est producendum ad consequentias*.⁴³⁾ ⁴⁴⁾ A magánjog — vagyonjog. Arról szól, hogy mi az enyém és mi a tied. A normaproblémáknál, a kártérítés problémáinál is csak arról van szó, hogy A kapjon valamit B vagyonából.⁴⁵⁾ Az a szempont, hogy a jogszabály, mint norma, a megelőzés eszköze legyen és előre, preventíve hasson, végeredményében mégis csak arra redukálódik, hogy ha jogsértés történik, mennyiben és mennyire kikényszeríthetően lehetséges a sértés orvoslása. Az

mértékben okozhattak izgalmat, szégyenérzetet és szenvedést a sértett lelkében."

³⁹⁾ Az erkölcsi kár individuális jellegére mutat a felfokozott vétkesség megkövetelése is. A szociális jog terméke a tárgyi felelősség.

⁴⁰⁾ A vagyoni és a nem vagyoni kártérítési igények különbözőségére rámutat Mészleány Artur: A tisztességtelen versenyről szóló törvény magyarázata. 1923. 35. o.

⁴¹⁾ Almási: Nichtvermögensschaden im ungarischen Privat-recht. 98. o.

⁴²⁾ L. 14 Dig. 1. 3.

⁴³⁾ Nem akarok jogpolitikai szempontokkal foglalkozni. Tudom, hogy általában az erkölcsi kár megtérítéséhez való jogot, mint a modern jogfejlődés egyik, kifinomult hajtását még kiterjesztendőnek tartják. Most azonban csak a fennálló jogról kívánok, ha lehetséges, tárgyilagosan, szólni.

⁴⁴⁾ C. II. 4682/1930. (Jogi Hírlap. V. 463.) elutasítja a keresetet, mert felperes testi épségén nem történt olyan feltűnő eltorzítás, „amelyre a *kivételesen* megítélhető eszmei kárt ki lehetne terjeszteni”.

⁴⁵⁾ Philipp Heck: Grundriss des Schuldrechts. 1929. 40. o.

erkölcsi kár a magánjogi viszonyokat valamilyenképen elspiritalizálni igyekeznek; ezzel ki is vezet a magánjogból, sőt magából a jogból is. A személyiségen esett sérelmek orvoslásának megkísérlése a iuris ratio ellen szól. Ezért igyekezett gyakorlaltunk a közvetett vagyoni kár fogalmába beleszorítani azt, ami voltaképpen nem oda való. És ezért kell az erkölcsi kárt a magánjogban az őt megillető szerényebb helyre szorítani.

JOGGYAKORLAT.

A tulajdonfenntartás hatálya végrehajtás, csőd, kényszeregyeség esetén. M. T. 1367. §.*)

I.

Vételnél a tulajdonjogfenntartás kikötése egyik módja a hitelezett vételár biztosításának. A biztosítást maga az eladott dolog nyújtja. Hogy maga az eladott dolog szolgáljon a vételár biztosítására, erre mai jogunk más módot nem ad. Zálogjog, amelynek egyébként célja jogrendszerünkben követelések dologi biztosítása, csak úgy konstruálható, ha a dolog a hitelezőnek birtokában, rendelkezési hatalmába adatik, ez pedig az ilyen vételnél nem valószínű meg már csak azért sem, mert a vevő a megvett dolgot birtokba venni, használni akarja.

Az ingóforgalom fokozott hiteligényeit kielégítendő, alkalmazta először a pandekta jog a hitelező védelmére a legerősebb dologi jogot, a tulajdonjogot, amely hatályos akkor is, ha a dolog más birtokában van. Így a kettő között alapjában is kettős strukturális különbség van: a kézizálog tárgyának a tulajdonosa az adós és a dolog a hitelező birtokában van, — a tulajdonjog fenntartásos vételnél a tulajdonos a hitelező marad, viszont a dolog az adós birtokában van.

Nincs törvényünk, amely a tulajdonjogfenntartás melletti vétel új intézményét centrálisan szabályozná. A joggyakorlat feladata annak kiépítése. A jogfenntartásra nézve a jogfejlődés nálunk ma még ott tart, hogy a tulajdonjogot régi tartalmával, annak minden következményével és kisértésével alkalmazza az új célra.

Mínt hogy pedig a tulajdonjognak egészen más a tartalma és egészen más lehetőségeket nyújt a jogosult részére, mégis oly célt kell így szolgálnia, amely tulajdonkép a zálogjog feladata, — lévén annál részben több, részben kevesebb, de legnagyobb részben egészen más: ezzel prokrusteszi ágyba akarjuk beleilleszteni, amelybe hol nem fér bele, hol pedig nem fedi egész területét és így a jogosultnak részben nincs meg a kellő jogvédelme, részben pedig egy jogtöbblete van, amelyre csak ráfizet. Ma éppen a tulajdonjog merev alkalmazása foly-

*) Lásd még: Mitteilungen des Wiener Creditorensvereins von 1870. (betekinthető az OHE-nél vagy a Magyar Hitelező Védegyeletnél (Sas-utca 24.) legutóbbi számait).